

Портрети історичних персоналій, чиї імена містить програма ЗНО з історії України (кін.ХVІІІ – ХХІст.)

підготував начальник
навчально-методичного відділу
ЛРЦОЯО
Хамуляк С.Б.

**ПРОГРАМА
ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО
ОЦІНЮВАННЯ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ (витяг з Додатку №2 до наказу МОНМСУ
від 06.11.2012 № 1252)**

«Названі в програмі ЗНО історичні персоналії учень повинен вміти розпізнати за портретними рисами (автентичними пам'ятками – живописними портретами, фотографіями тощо), характеризувати діяльність цієї людини та визначати її етапи, встановлювати відповідність між цією діяльністю та певними політичними силами чи обставинами, історичною епохою, оцінювати її вплив на хід історичних подій. Кожна з персоналій названа в програмі лише один раз, проте, якщо людина впливала на перебіг історичного процесу довгий час, завдання, пов'язані з її діяльністю можуть траплятися в кількох темах».

Іван Котляревський – у 1812р. під час російсько-французької війни сформував український козацький полк. У 1817 – 1821рр. директор Полтавського театру. Із 1818р. брав участь у діяльності полтавської масонської ложі «Любов до істини». 1798р. виходить перша частина «Енеїди» Котляревського (перший твір нової української літератури). Створив п'єси «Наталка Полтавка» і «Москаль-Чарівник».

Микола Костомаров – ад'юнкт-професор (вчене звання у дореволюційній Росії і Західній Європі) кафедри російської історії Київського університету. Один із засновників Кирило-Мефодіївського братства (1846р.) та автор його програмних документів, зокрема «Книги буття українського народу».

Пантелеймон Куліш – один із засновників Кирило-Мефодіївського братства (1846р.), за участь у діяльності якого був заарештований. У 1858-1863рр. у Петербурзі редагував український журнал «Основа». Автор першого історичного роману «Чорна рада». Створив українську абетку (кулішівка).

Микола Гулак – один із засновників Кирило-Мефодіївського братства (1846р.), за участь у діяльності якого був заарештований і ув'язнений в Шліссельбурзькій фортеці, згодом засланий у Перм. Після закінчення строку заслання займався педагогічною й науковою роботою в Одесі, Керчі, Ставрополі (нині місто в Російській Федерації), Кутаїсі й Тифлісі (нині м. Тбілісі; обидва в Грузії).

Тарас Шевченко – один із найвидатніших письменників і майстрів українського образотворчого мистецтва XIX ст. 1840 р. у Петербурзі вийшла перша збірка його поезій "Кобзар". У 1844р. побачив світ альбом його офортів «Живописна Україна», де представлені роботи художника на історичну тематику («Дари в Чигирині», «Смерть Б.Хмельницького»).

Маркіян Шашкевич вважається речником західноукраїнського національного відродження. Навчався в духовній семінарії та університеті у Львові. У студентські роки був організатором і лідером «Руської трійці» (1832 р.), співавтор альманаху «Русалка Дністровая» (1837р.), один із перших перекладав «Слова о полку Ігоревім».

Іван Вагилевич – один із організаторів «Руської трійці», співавтор альманаху «Русалка Дністровая». Під час революційних подій 1848р. перейшов на полонофільські позиції та увійшов до складу «Руського собору».

Яків Головацький належав до «Руської трійці», за його сприяння в Будапешті 1837 р. вийшов альманах «Русалка Дністровая». У 1848 – 1867рр. очолював кафедру української мови та літератури, що відкрилась внаслідок революційних подій «весни народів» у Львівському університеті. У 50-х роках став прихильником поглядів москвофілів, згодом переїхав до Російської імперії.

Лук'ян Кобилиця в 1843-1844рр. очолював повстання селян на Буковині. Під час революції 1848-1849рр. обраний депутатом Австрійського парламенту, виступав за надання Буковині автономії і приєднання її до Галичини. Після розпуску парламенту очолив селянське повстання 1848-1849рр., був заарештований і помер у в'язниці 1850р.

Іван Могильницький – засновник і керівник першого в Галичині Перемишльського освітнього товариства священників (1816р.). Разом із М.Левицьким домагався викладання українською мовою у школах Галичини.

Петро Гулак-Артемівський уславився як байкар. У байці «Пан та собака» (1818р.) зобразив життя українських селян-кріпаків. Це була, по суті, перша українська літературна віршова байка, написана із свідомою орієнтацією поета на фольклор, на живу розмовну мову. Із 1841 по 1849р. був ректором Харківського університету.

Григорій Квітка-Основ'яненко – один із засновників Харківського професійного театру (1812р. – директор театру). Автор соціально-побутових комедій «Сватання на Гончарівці», «Шельменко-денщик» (1835р.), писав сентиментально-реалістичні повісті («Маруся», «Козир-дівка»).

Михайло Максимович – перший ректор Київського університету Святого Володимира (1834р.). Автор праць з археології, історії Київської Русі, козаччини, гетьманського руху. Автор фольклорних збірок «Малоросійські пісні», «Українські народні пісні». Праці «Основи ботаніки» і «Роздуми про природу» дозволяють вважати його основоположником української ботаніки.

Михайло Остроградський – математик, член Петербурзької (1830р. у віці 29 років), Римської, Туринської академії наук. Викладав у Харківському університеті. Відкрив формулу перетворення інтеграла по об'єму в інтеграл по поверхні, названу його іменем (опубліковану в 1831р.).

Василь Каразін – з його ініціативи відкрито Харківський університет (1805р.). Автор наукових праць з агрономії, метеорології, гірничої справи. Винахідник парового опалення, сушильних апаратів.

Володимир Антонович – представник руху «хлопоманів» (на сторінках журналу «Основа» (1861-1862рр.) опублікував статтю під заголовком «Моя сповідь», у якій закликав поляків, повернутись до українського народу, якого колись зреклись їхні предки). Голова Історичного товариства Нестора Літописця (1881р.). Автор

історичних праць. Один з ініціаторів угоди галицьких народовців з польсько-австрійськими політичними колами, що дістало назву «Нова ера» (1892р.).

Михайло Драгоманов – один із активних діячів південно-Західного відділу Російського географічного товариства і Київської (Старої) громади. У 1875р. емігрував до Швейцарії, де в Женеві видавав перший український політичний журнал «Громада» (1878р.). Поширював ідеї соціалізму, який мав громадівський характер: об'єднання громадян, як вільні й самостійні утворення, будуватимуть між собою відносини на федеративних засадах з низу до верху – аж до всесвітньої федерації, як наступниці держави. В останні роки життя обіймав посаду професора історії в Софійському університеті (Болгарія).

Павло Чубинський працював у журналі «Основа» та Київській громаді. 1863р. опублікував вірш «Ще не вмерла Україна», який згодом стане гімном України. У 1873р. Чубинський був управителем справами Південно-Західного відділу географічного Російського товариства, після закриття якого (Емський указ 1876р.) його заарештовано і вислано з України.

Борис Грінченко – один із засновників Братства тарасівців (1892р.) та активних діячів Київської громади (редагував «Словар української мови» в 4т.). На поч. ХХ ст. став одним з лідерів новоствореної Української демократичної партії. Виступав за послідовне проведення національно-культурницької роботи серед українського суспільства. Свої політичні погляди виклав у написаній ним програмі Української демократично-радикальної партії (УДРП) та у «Листах з Наддніпрянської України».

Михайло Павлик – популяризатор соціалізму в Галичині (допомагав М. Драгоманову видавати журнал «Громада» у Женеві). Один із засновників прогресивної селянської Русько-української радикальної партії, яка відіграла важливу роль у суспільно-політичному русі на західноукраїнських землях. Перший бібліотекар Наукового товариства ім. Т. Шевченка (НТШ (1805 – 1905рр.)

Іван Франко – один із найвідоміших українських письменників. Літературну творчість розпочав у 70-х роках. Був одним із засновників Русько-української радикальної партії (РУРП), згодом відмовився від соціалістичних поглядів і став членом Української національно-демократичної партії (УНДП). Очолював у Науковому товаристві ім. Т. Шевченка філологічну секцію. У 1892р. брав участь у селянському віче в Снятині.

Ілля Мечников – вчений Новоросійського університету, біолог. Відкрив явище фагоцитозу (поглинання клітинами організму мікробів). 1886р. в Одесі разом з М. Гамалією створив першу в Російській імперії бактеріологічну станцію. Завідувач лабораторії в Інституті Пастера в Парижі (з 1905 р. — заступник директора інституту). Лауреат Нобелівської премії з медицини та фізіології 1908 р. «За вивчення імунної системи». І. Мечникову належать глибокі дослідження сифілісу, туберкульозу, холери. Вчений довів заразність крові хворих на зворотній тиф та холеру на собі.

Дмитро Яворницький – історик, у центрі наукового інтересу якого було запорозьке козацтво, він присвятив йому більшість своїх праць, найвідомішою є тритомна «Історія запорозьких козаків» (1897р.). На запрошення наукового товариства міста Катеринослава Яворницький працював на посаді директора крайового історичного музею ім. О. Поля до 1932 р. Для музею він придбав цінні рукописи, портрети історичних діячів, мистецькі картини, одяг запорожців, нумізматичні колекції й ін. На картині І.Репіна «Козаки пишуть листа турецькому султану» в образі писаря зображено дослідника козацтва Д.Яворницького.

Агатангел Кримський – один із найвизначніших світових дослідників сходу, письменник. Збірка його поезій «Пальмове гілля» містить оригінальні вірші дослідника та переклади арабських поезій українською мовою (знав близько 60 мов). Із 1918 року Агатангел Кримський працював секретарем Всеукраїнської Академії Наук. Залишив по собі унікальні мовознавчі дослідження: «Українська грамати́ка», «Нариси з історії української мови». У 1941 році постановою Народного комісаріату внутрішніх справ (НКВС) Кримського оголосили «ворогом народу». В ув'язненні вчений помер.

Леся Українка (Ларі́са Петро́вна Ко́сач-Кві́тка) поетеса, драматург, прозаїк, перекладач, публіцист. Брала активну участь в українському національному русі. Відомі твори: «Лісова пісня» (1911р.), «Бояриня» (1913р.). Дочка письменниці Ольги Петрівни Драгоманової-Косач, яка творила під псевдонімом Олена Пчілка. Дядько Лесі (так її називали у сім'ї і це ім'я стало літературним псевдонімом) — Михайло Драгоманов, був відомим ученим, громадським діячем.

Іван Карпенко-Карий (Іван Карпович Тобілевич) – драматург, театральний діяч. Із 1883р. починає видавати літературні твори. Найвідоміші – «Наймичка», «Сто тисяч», «Хазяїн». Завдяки психологічній переконливості образів та гострій злободенності проблематики п'єси І.Карпенка-Карого ось уже понад сто років з успіхом ідуть на сценах вітчизняних театрів.

Марко Кропивницький – драматург. Із 1882р. з його ініціативи в Єлисаветграді (м.Кіровоград) почала працювати перша українська професійна трупа Товариства українських акторів. У 1875р. працював режисером професійного театру у Львові. Твори М.Кропивницького: «Доки сонце зійде, роса очі виїсть», «Дай серцю волю, заведе в неволю» тощо.

Микола Садовський (Тобілевич) – один із засновників українського професійного театру. У 1898-1900рр. три видатні українські театральні трупи Саксаганського, Кропивницького та Садовського об'єдналися в трупу корифеїв українського театру. На запрошення галичан у 1905р. Садовський очолив у Львові театр «Руська бесіда». 1907р. створив у Києві перший стаціонарний професійний український театр.

Микола Лисенко заклав основи національного музичного мистецтва. Проїшов школи Лейпцизької (1869р.) та Петербурзької (1875р.) консерваторій. Автор перших опер для дітей «Коза-Дерева» (1880р.), «Пан Коцький» (1891р.); опер «Різдвяна ніч», «Тарас Бульба».

Семен Гулак-Артемівський – оперний співак, композитор, племінник Петра Гулака-Артемівського. Навчався за кордоном, виступав на сценах Петербурга та Москви. Автор твору «Запорожець за Дунаєм»(1862р.), який започаткував українську оперу.

Микола Пимоненко – художник, один із перших в українському малярстві зумів поєднати побутовий жанр з поетичним національним пейзажем. Із 1899 року і до кінця свого життя — дійсний член Товариства пересувних художніх виставок. Найвідоміші картини: «Сінокіс», «Ворожіння», «Українська ніч». У творчості свідомо уникав трагічних сюжетів.

Сергій Васильківський – живописець. Типовий сюжет художника – це озброєний козак-вершник в степу або група козаків на сторожі, в кінному поході чи на відпочинку. Найвідоміші роботи: «Козачий пікет», «Сторожа Запорозьких Вольностей» («Козаки в степу»), близько 1890р.

Микола Леонтович – композитор, автор широковідомих українських народних пісень для хору «Щедрик», «Дударик», «Козака несуть». Його обробка «Щедрика» (вперше виконана хором Київського університету в 1916р.) відома у всьому світі як різдвяна колядка «Carol of the Bells».

Соломія Крушельницька – українська всесвітньо відома оперна співачка з Галичини. У 1893р. дебютувала на сцені Львівської опери. Навчалася в майстрів оперного співу Італії. Із 1895р. виступала в усіх великих операх Європи та Америки. Партнерами Крушельницької на сцені були Енріко Карузо, Тітто Руффо, Федір Шаляпін. Італійський композитор Джакомо Пуччіні подарував співачці свій портрет з написом "Найпрекраснішій і найчарівнішій Батерфляй".

Марія Заньковецька (Адасовська) – драматична актриса, творчий шлях якої розпочався під орудою М.Кропивницького у міському театрі Єлисаветграда (1882р.). Вперше на професійній сцені вона зіграла роль Наталки («Наталка Полтавка») Івана Котляревського. Марія Заньковецька брала участь у створенні першого українського

стаціонарного театру в Києві, Народного театру (нині Український драматичний театр ім. М.Заньковецької у Львові). У 1923р. зіграла роль матері у фільмі «Остап Бандура».

Марко Вовчок – (псевдонім Марії Вілінської) з-під її пера вийшла перша українська соціальна повість «Інститутка» з реалістичним зображенням селян, які не мирилися з кріпосництвом. Автор «Народних оповідань». На думку окремих дослідників її творчості Марко Вовчок започаткувала реалістичний напрям у літературі.

Михайло Коцюбинський почав друкуватися в 1890 р. — львівській дитячій журналі «Дзвінок» опублікував його вірш «Наша хатка». Автор повісті «Fata Morgana». В основу повісті лягли реальні події 1905р., коли селяни с.Вихвостова Чернігівської губернії розгромили поміщицький маєток, спалили горілчаний завод; у відповідь поміщики організували самосуд над 15 активістами виступу, катували їх та вбили. Автор неперевершеного твору «Гіні забутих предків». За його сюжетом Сергій Параджанов створив однойменний фільм, який став одним із світових шедеврів. Провідним жанром малої прози Коцюбинського після 1901 р. стає соціально-психологічна новела. Твори письменника «Intermezzo», «Коні не винні» та багато інших.

Свген Чикаленко – меценат, один із засновників Товариства українських поступовців. Фінансував видання газет «Громадянська думка», «Рада», творів українських письменників (С.Васильченка, В.Винниченка, М.Коцюбинського). Йому належить вислів: «*Любити Україну треба не тільки до глибини душі, а й до глибини кишені*». Член Української Центральної Ради. Виїхав до Відня, з 1920р. до Чехословаччини, очолив Термінологічну комісію при Українській господарській академії в Подєбрадах.

Микола Терещенко активно займався благодійництвом спочатку в рідному Глухові, а потім в Києві (його коштом збудовано Політехнічний інститут та зразкову міську школу). Художні колекції братів Терещенків стали основою сучасних зібрань образотворчого мистецтва Національного художнього музею України і Київського музею російського мистецтва. У колишньому будинку М.Терещенка нині діє Національний музей Т.Шевченка

Андрей Шептицький – митрополит української греко-католицької церкви. Брав активну участь у громадському житті західноукраїнського краю. Був депутатом віденського парламенту і Галицького сейму, але в стінах цих закладів з'явився лише двічі до 1914р., обидва рази виступав не з політичними, а з освітянськими темами. Заснував Український національний музей та Земельний банку у Львові (1910р.). У роки окупації Галичини російськими військами (Перша світова війна) був вивезений з України в Росію. Після повернення заснував Львівську богословську академію, яка в 1928р. була єдиним українським вищим навчальним закладом на українських землях у складі Польщі. У роки Другої світової війни підтримував наміри українців в час проголошення «Акту відновлення української державності». У багатьох пастирських посланнях виступав проти нацизму. Двічі звертався з протестом щодо нищення єврейського населення в Галичині до рейхсфюрера СС Гімmlера. За згодою митрополита значна кількість євреїв переходувалась в греко-католицьких монастирях і, безпосередньо, у митрополичій резиденції. Шептицький причетний до формування дивізії «Галичина». Помер у листопаді 1944р.

Кирило Трильовський – один із засновників Русько-української радикальної партії (РУРП). У 1900р. заснував перше спортивно-пожежне товариство «Січ». Члени організації не тільки займались спортом та готувалися до військової служби, а й освітньо-культурною діяльністю. 1907-1918рр. був послом до австрійського парламенту. У роки Першої світової війни – Голова Бойової управи Українських Січових Стрільців (УСС) і член Загальної української ради.

Іван Боберський – з 1908-1914рр. голова товариства «Сокіл-Батько», фундатор вітчизняної системи фізичного виховання, педагог. З його ініціативи видано перший посібник для українського «Пласту» О.Тисовського. В роки Першої світової війни – член Головної української ради, з 1920р. як представник Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР) виконує дипломатичні доручення в США.

Олексій Брусілов – генерал, командувач Південно-Західного фронту Російської імперії в роки Першої світової війни. Відповідно до вимог союзників, які прагнули ослабити німців під Верденом, здійснив прорив австро-німецької оборони на фронті завдовжки 480 км у кількох місцях. Було захоплено частину Галичини, Волині з м. Луцьк та Буковину з м. Чернівці. Вся операція тривала з червня по серпень 1916р.

Михайло Грушевський – народився в м. Холм. У 1894р. очолив кафедру історії України у Львівському університеті. Очолював історико-філософську секцію Наукового товариства ім. Шевченка. Автор фундаментальної праці «Історія України-Руси». Один із засновників Української національно-демократичної партії (1899р.) У роки Першої світової війни був висланий з України. У 1917р. очолював Українську Центральну Раду. Після гетьманського перевороту П.Скоропадського емігрував за кордон. 1924р. повернувся в радянську Україну, був обраним членом Української академії наук, а з 1929р. академік академії наук СРСР. У 30-х роках звинувачений у причетності до діяльності антирадянського «Українського національного центру». Помер 1934р. в Москві.

Сергій Єфремов – один із лідерів ТУП (Товариства українських поступовців), пізніше – голова Української партії соціалістів-федералістів, заступник голови Центральної Ради, ідеолог і теоретик національного руху. Під час діяльності Директорії, працював в Українській академії наук. У радянські часи був обраний академіком, а згодом віце-президентом Всеукраїнської академії наук. Засуджений 1930р. у справі «Спілки визволення України (СВУ)» (як один з керівників) до 10 років ув'язнення.

Володимир Винниченко – член Революційної української партії (РУП), з 1904р. ініціатор створення Української соціал-демократичної партії (УСДП). У червні 1917р. став головою першого українського уряду Генерального секретаріату Української Центральної Ради і одночасно виконував обов'язки генерального секретаря внутрішніх справ. Співавтор усіх чотирьох Універсалів Центральної Ради. У час гетьманського режиму перебував в опозиції, очолив Український національний союз, згодом став головою Директорії. Через суперечності з Петлюрою пішов у відставку і виїхав за кордон. На початку 1920-х років повернувся в УСРР, однак, зрозумівши, що його запрошують до співпраці з тактичних міркувань, знову виїхав за кордон. Останні 25 років проживав у французькому місті Мужен поблизу Канн, займаючись літературою та живописом.

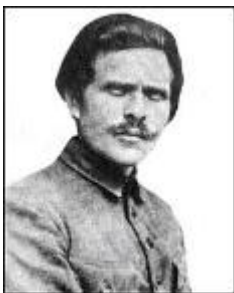
Павло Скоропадський навчався в Петербурзькому пажеському корпусі, брав участь у російсько-японській війні, нагороджений Георгіївською зброєю і багатьма орденами за особисту мужність і героїзм. У роки Першої світової війни отримав звання генерал-лейтенанта. У час національно-революційного руху 1917р. був наказним отаманом Вільного козацтва. 29 квітня 1918р. при підтримці німців та австрійців став Гетьманом Української Держави. Доклався до створення незалежної української держави. Після евакуації військ Німеччини з України, а також внаслідок антигетьманського повстання, очоленого Українським Національним Союзом, зрікся влади і залишив Україну.

Євген Петрушевич – активний член Української національно-демократичної партії, посол до Австрійського парламенту (1907р.) та Галицького сейму (1913-1914рр.). Очолював Українську Народну Раду, яка в листопаді 1918р. проголосила ЗУНР. Президент Західноукраїнської Народної республіки (ЗУНР). 22 січня 1919р уклав із Директорією УНР Акт Злуки. Влітку 1919р. отримав диктаторські повноваження, які означали суміщення обов'язків президента і голови уряду. Попри суперечності з С.Петлюрою, приєднав Галицьку армію до армії Української Народної Республіки (УНР) для спільної боротьби проти більшовиків.

Християн Раковський (Кристю Станчев) – голова Тимчасового робітничо-селянського уряду України. Один з організаторів радянської влади в Україні. Із березня 1919р. по липень 1923р. – голова Ради Народних Комісарів і нарком закордонних справ України. Після зняття з посади голови Ради Народного Комісаріату (РНК) – повноважний представник радянського уряду у Великій Британії.

Нестор Махно – один із лідерів анархістського руху. Очолював бригаду в першій Задніпровській дивізії, до якої входила частина військ отамана Григор'єва. Протягом вересня-жовтня 1919р. утворена Махном Революційно-повстанська армія України (махновська) в боротьбі з денікінцями зайняла Катеринослав, Гуляйполе, Олександрівськ, Маріуполь. У жовтня 1920р., об'єднавшись з більшовицькими військами, Махно воював проти армії генерала Врангеля, після розгрому якого радянське командування, порушивши умови угоди, повернуло свої війська проти махновців. До 1921р. вів боротьбу проти радянських військ. Перебував в еміграції у Франції.

Симон Петлюра у 1900р. був активним членом революційної української партії (РУП). У 1904р. редагував у Львові орган РУПу «Селянин», згодом переїхав до Москви, де редагував журнал «Украинская жизнь». Навесні 1917р. Петлюра був призначений головою Українського Військового комітету, згодом – Генеральним секретарем військових справ при Центральній Раді. Брав участь в антигетьманському повстанні. Увійшов до складу Директорії і очолив Армію УНР як її Головний Отаман. Після виїзду В.Винниченка за кордон став Головою Директорії. Очолював збройну боротьбу Армії УНР проти більшовиків і денікінців. Був ініціатором підписання Варшавської угоди, у результаті якої поляки разом із військами Армії УНР боролися проти більшовиків. Після Ризького договору розпочинається емігрантський період життя С.Петлюри. 1926р. вбитий в Парижі.

Юрій Коцюбинський – син відомого письменника Михайла Коцюбинського. У 1917р. входив до складу радянського уряду в Харкові, де виконував обов'язки народного секретаря військових справ. Був призначений головнокомандувачем українських радянських військ, які штурмували столицю України – Київ.

Георгій П'ятаков – у липні 1918 року на 1 з'їзді Комуністичної партії (більшовиків) України обраний першим секретарем ЦК КП (б) У. В листопаді 1918 П'ятаков увійшов до складу Української революційної військової ради, яка розробила план і проведення підготовки наступу Червоної армії на Україні. З листопада 1918 до січня 1919 - голова Тимчасового робітничо-селянського уряду України. Перебуваючи на цій посаді, Георгій П'ятаков реалізовував гасло про затвердження на селі «великого соціалістичного виробництва», посилив колективізацію, прискорив створення радгоспів і комун.

Микола Щорс – брав участь у Першій світовій війні. У 1918р. вступив до партії більшовиків. У лютому 1918р. очолював більшовицький збройний загін на Чернігівщині. У 1919р. був комендантом Києва. Застрелений за згодою радянського командування під час перебування на передовій.

Лазар Каганович – один з найближчих прибічників Й.Сталіна. Підтримував ідею суцільної колективізації, наполегливо добивався її реалізації шляхом застосування репресивних заходів щодо селянства. У 1932р. виступив проти пропозиції українських комуністів зменшити норми хлібозаготівель в Україні, що стало однією з причин голодомору 1932-1933рр..

Микола Хвильовий (Фітільов) – член-засновник багатьох літературних організацій, зокрема, у 1925р. Вільної академії пролетарської літератури (ВАПЛІТЕ). Під час літературної дискусії 1925-1928рр. висунув гасло «Геть від Москви! Дайош Європу!», тобто закликав українських літераторів почати орієнтуватися на європейську літературу, а не на Москву. На знак протесту проти голодомору та арешту свого приятеля М.Ялового покінчив життя самогубством.

Олександр Шумський після розколу української партії соціалістів-революціонерів (УПСР) був одним з провідників боротьбистів (комуністів). Після розпуску Української комуністичної партії боротьбистів (УКП(б)) вступив до складу Комуністичної партії більшовиків України (КП(б)У), входив до складу Центрального Комітету партії. У 1924-1927рр. був наркомом освіти УСРР. Активно втілював у життя політику «українізації». У 1927р. звинувачений у «націоналістичному ухильництві» (так званий «шумськізм») і направлений на другорядну роботу в Центральний Комітет

Всесоюзної Комуністичної Партії більшовиків (ЦК ВКП(б)). Під тиском розгорнутої проти нього політичної кампанії визнав «помилковість» своєї позиції.

Микола Скрипник з 1927-1933рр. керував роботою народного комісаріату освіти УРСР, активно сприяв проведенню політики українізації. У 1933р. був несправедливо обвинувачений у націоналізмі, що призвело до самогубства.

Лесь Курбас – організатор студії молодих акторів, з якої виріс згодом Молодий театр (1917р.), засновник філософського театру в Україні. У виставах театру «Березіль» як режисер малює всесвіт, де головним стає особлива довіра до життя людини у всіх його суперечностях. Репресований в 30-х роках.

Михайло Бойчук – член Наукового товариства ім. Т.Шевченка (НТШ) з 1912р. У 1917р. бере участь у заснуванні Української академії мистецтв, стає професором майстерні монументального живопису. Заклав основи українського монументального мистецтва. Лідер групи «бойчукістів».

Олександр Довженко – з 1926р. режисер-постановник на кіностудіях Одеси, Києва, Москви. Серйозний успіх мав його фільм «Звенигора» (1929р.). Окремі його роботи були прийняті з успіхом у європейських країнах. Автор кіноповісті «Україна в огні», за яку був підданий критиці. У роки «відлиги» написав статтю «Мистецтво живопису і сучасність», у якій закликав «розширити творчі межі соціалістичного реалізму».

Олексій Стаханов у 1935р. на шахті «Центральна-Ірміне» в Кадіївці на Донбасі встановив світовий рекорд з видобутку вугілля, перевиконавши добову норму на 1350%, виробив 102 тонни вугілля за одну зміну. Був оголошений «зачинателем масового руху новаторів виробництва». Його іменем названо «стахановський рух», метою якого була боротьба за підвищення норми виробництва кожного працівника.

Павло Постишев у 1933р., у розпал голодомору, був особистим представником Й.Сталіна з необмеженими повноваженнями (офіційно займаючи пост другого секретаря ЦК КП(б)У (Центральний Комітет Комуністичної партії більшовиків України). Прихильник насильницьких методів у здійсненні колективізації. Очолював кампанію цькування М.Скрипника. Репресований в 30-х роках.

Станіслав Косіор у 1928-1938рр. – перший секретар ЦК КП(б)У (Центральний Комітет Комуністичної партії більшовиків України), один з головних організаторів і виконавців ліквідації «українізації» й проведення політики русифікації, штучного Голодомору 1932-1933рр. в Україні, фабрикування численних політичних процесів та масового винищення національної інтелігенції. Репресований в 30-х роках.

Йосиф Сталін (Джугашвілі) – Генеральний секретар Центрального Комітету Всесоюзної комуністичної партії (більшовиків) із 1922р., голова радянського уряду (Голова Ради Народних Комісарів із 1941р., Голова Ради Міністрів СРСР з 1946р., Генералісимус Радянського Союзу з 1945р.), автор плану «автономізації», запереченого В.Леніним. У 1927р. Сталін вийшов переможцем у боротьбі за владу, що точилась після

смерті Леніна. Один з фундаторів тоталітарної системи в країні («сталінізм»). XX з'їзд КПРС (Комуністична партія Радянського Союзу) розвінчав «культ особи Сталіна» (1956р.) У 1961р. тіло Сталіна було винесене з мавзолею і захоронено біля Кремлівської стіни.

Георгій Петровський голова Всеукраїнського революційного комітету. Всеукрревком створеному в грудні 1919р. на спільному засіданні ВУЦВК і РНК УСРР належала верховна законодавча і виконавча влада. На місцях утворювались «ревкоми» завданням яких було встановлення повного контролю над усім громадським, політичним та господарським життям на території України. В лютому 1920р. Всеукрревком припинив свою діяльність, передавши повноваження ВУЦВК і РНК УСРР. На чолі ВУЦВК став Г.Петровський, Раднарком очолив Х.Раковський. В цьому ж році була утворена Республіканська комісія по боротьбі з неписьменністю, яку очолював голова ВУЦВК Г.Петровський. В 20-х роках при Всеукраїнському Центральному Виконавчому Комітеті діяла комісія Помгол (допомога голодуючим) і хоч голод в Україні тривав до 1923р., комісія була ліквідована у 1922р. На честь Петровського місто Катеринослав було перейменовано в 1926 році у Дніпропетровськ, названо район у Києві (Петрівка).

Євген Коновалець під час бою на горі Маківці потрапив до російського полону. Організував Галицько-Буковинський курінь Січових стрільців. У листопаді 1918р. підтримав Директорію УНР у повстанні проти гетьмана П.Скоропадського і в Мотовилівському бою розбив гетьманські частини. Полковник армії УНР. Один з організаторів і керівників Української військової організації (УВО), із 1929р. був головою Організації Українських Націоналістів (ОУН). 1938р. загинув в Роттердамі.

Андрій Мельник – полковник армії УНР, один із найближчих співробітників Євгена Коновальця. Один з організаторів УВО (Української Військової Організації). Із 1938р. став головою Проводу ОУН, проте не зміг зберегти єдність організації. У 1940р. очолив ОУН (М) (Організація Українських Націоналістів - мельниківців). На початку Другої світової війни виступав за співпрацю з нацистською

Німеччиною. Ініціатор «похідних груп». В'язень німецьких концтаборів. У 1957р. висунув ідею створення світового конгресу українців.

В'ячеслав Липинський – ідеолог українського монархізму, ініціював та очолював консервативно-монархічну політичну організацію «Український союз хліборобів-державників». Протягом 1920-1925рр. за кордоном видавав збірники «Хліборобська Україна», де друкував свій історіософський трактат «Листи до братів-хліборобів». Обстоював необхідність формування української політичної нації, основу якої творить народ, а долю визначає аристократія, еліта, створена інтелігенцією і поєднана з народом.

Августин Волошин – один із засновників товариства «Просвіта» в Закарпатті; Педагогічного товариства, Учительської громади. Обирався до чехословацького парламенту від Народно-християнської партії, яку заснував і очолював. У жовтні 1938 р. став прем'єр-міністром Підкарпатської Русі, а після проголошення 15 березня 1939р. незалежності Карпатської України – її президентом.

Семен Тимошенко – у вересні 1939р. командував Українським фронтом Червоної Армії під час «визвольного походу» на західноукраїнські землі. У роки фінської війни його війська прорвали «лінію Марнгейма». У роки Другої світової війни командував Західним, а потім Південно-Західним фронтом, зокрема під час Харківської катастрофи 1942р.

Михайло Кирпонос – командував Київського особливого військового округу. Із перших днів Великої Вітчизняної війни командував Південно-Західним фронтом. Війська фронту на чолі з Кирпоносом, попри невдачі і вимушений відступ, виснажили противника, що вплинуло на результат битви під Москвою. Київ їм довелося залишити (вересень 1941р.), зазнавши важких втрат, після 71-денної оборони. У круговій

обороні, де в оточення потрапила найбільша кількість військових за весь період Другої світової війни, генерал-полковник Кирпонос загинув.

Сидір Ковпак на початку Великої Вітчизняної війни в тилу ворога у лісах Сумщини створив партизанське з'єднання. У 1943р. здійснив рейд «Від Путивля до Карпат». Бійці партизанського з'єднання активно проводили операцію «рейкова війна» (пускали під укіс ешелони, підривали мости).

Олексій Федоров у роки Великої Вітчизняної війни очолив партизанський рух на Чернігівщині. У 1943р. прийшов на територію Волині, де створив підпільний обком Комуністичної партії більшовиків України. Партизанське з'єднання вело бої проти УПА (Українська Повстанська Армія), а пізніше допомагало Червоній Армії здобути Ковель.

Олександр Сабуров очолював партизанський загін, що діяв на території Сумської, Житомирської, Рівненської областей (1942р.). Входив до складу підпільного ЦК КП(б)У (Центральний комітет Комуністичної партії більшовиків України). У 1942р. разом із загonom С.Ковпака здійснював рейд на Полісся та Волинь. Після звільнення української території від нацистів, був безпосереднім організатором військових операцій проти УПА (Українська Повстанська Армія) та підпілля ОУН (Організація Українських Націоналістів).

Родіон Маліновський – здійснював командування військами Південно-Західного фронту, які в травні 1942р. (в ході Харківської операції) перейшли до наступу і просунулися на 18—50 км. Однак супротивнику вдалося зайти в тил радянських військ, виникла загроза їхнього оточення. Обставини вимагали припинити операцію, але командування Південно-Західного фронту змогло переконати Сталіна в необхідності продовження операції. 19 травня 1942 р. Харківська наступальна операція перетворилася

для радянських військ на трагедію, противник відкинув війська під командуванням Родіона Малиновського від Харкова до Дону. У травні 1944 Малиновський був переведений командувачем на 2-й Український фронт, який разом з 3-м Українським фронтом (під командуванням Федора Толбухіна) продовжив наступ на південному напрямку, розгромивши німецькі війська в ході Яссько-Кишинівської операції. Після цього Румунія вийшла із союзу з Німеччиною і оголосила останній війну. Акт про перемир'я з Румунією від імені Радянського Союзу підписав Р.Малиновський, тоді ж йому було присвоєно звання маршала.

Іван Черняхівський – у листопаді 1943 р. 60-та армія генерал-лейтенанта І.Черняхівського взяла участь у Київській наступальній операції, в ході якої було звільнено столицю України. За високі організаторські здібності при форсуванні Дніпра і виявлений особистий героїзм генерал-лейтенанту Черняхівському Івану Даниловичу присвоєно звання Героя Радянського Союзу. Зважаючи на талант, виявлений Черняхівським, радянське військово керівництво у квітні 1944 р. призначило 38-річного генерала командувачем Західного, а пізніше 3-го Білоруського фронту. Наймолодший генерал Червоної армії Іван Черняхівський з Уманщини загинув в 1945 році.

Олена Теліга – українська поетеса, член Організації українських націоналістів, головний редактор тижневика «Литаври», в окупованому нацистами Києві організує Спільку українських письменників. Розстріляна в 1942р. в Бабиному Яру.

Дмитро Мануїльський – з 1918р. член Всеукрревкому, 1921-1923рр. – перший секретар ЦК КП(б)У (Центральний комітет Комуністичної партії більшовиків України). Із 1944р. очолює народний комісаріат закордонних справ УРСР. У 1945р. очолює делегацію УРСР (Українська Радянська Соціалістична республіка) на міжнародній конференції в Сан-Франциско, де було оформлено створення ООН (Організація Об'єднаних Націй).

Олесь Гончар – український прозаїк, найвідоміші твори «Прапорonosці», «Тронка», «Людина і зброя». У 1968р. виходить його роман «Собор», за цей твір письменник був підданий критиці, а твір вилучений з літературного процесу на два десятиліття. Після розпаду Радянського Союзу, став активістом у створенні Товариства української мови і Народного Руху України.

Йосиф Сліпий після смерті А.Шептицького, у листопаді 1944р. став главою греко-католицької церкви. У 1946р. звинувачений у «ворожій діяльності проти УРСР, співпраці з німецько-фашистськими окупантами», засуджений до ув'язнення. Після вісімнадцяти років каторги звільнений у 1963р. (завдяки тиску президента США Джона Кенеді та Папи Павла І). Виїхав до Риму, де розпочав відбудову української церкви. Став фундатором Українського католицького університету.

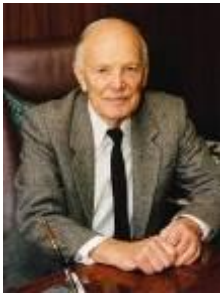
Микита Хрущов – генеральний секретар ЦК КПРС (Центральний комітет Комуністичної партії радянського Союзу) 1953 – 1964рр. З його іменем пов'язані: кампанії по освоєнню цілинних земель та повсюдного запровадження кукурудзи; третя програма Комуністичної партії(XXII з'їзд КПРС), що поставила за завдання побудови комунізму за 20 років; Карибська криза (1962р.); реформа освіти, що призвела до русифікації неросійських республік (1958р.). Заслугами М.Хрущова були викриття культу особи Сталіна (XX з'їзд КПРС) та відносна лібералізація радянської системи («відлига»); відбувались спроби реформувати радянську адміністративну шляхом впровадження раднаргоспів (ради народних господарств) (1957р.); відбувся перехід на п'ятиденний робочий тиждень; зросли масштаби виробництва легкої промисловості та житлового господарства.

Василь Симоненко – поет-шістдесятник, дебютував збіркою «Тиша і грім» (1962р.), згодом в Мюнхені вийшла його друга збірка «Земне тяжіння»(1965р.). Помер у Черкасах на 29 році життя. Його творчість порівнювали за глибиною страждання та щирості з поезією Т.Шевченка.

Микола Підгорний перший секретар ЦК КПУ(Центральний комітет Комуністичної партії України) в 1957 – 1963рр., належав до категорії виконавців, що не звикли приймати самостійні рішення. Для них подвійна мораль була мораллю життя. Виступив на XXII з'їзді КПРС (Комуністичної партії Радянського Союзу)у 1961р. з доповіддю про злочинну діяльність в Україні Л.Кагановича, зокрема як організатора голодоморів.

Борис Патон у 1962р. очолив роботу АН УРСР (Академія Наук Української Радянської Соціалістичної Республіки). Під його керівництвом у 1984р. було проведено перше у відкритому космосі зварювання, різання і напилення металів. Виступав на засіданні уряду із доповіддю про можливі негативні наслідки будівництва на території України атомних електростанцій.

Віктор Глушков у 1957р. очолював Обчислювальний центр у складі АН УРСР (Академія Наук Української Радянської Соціалістичної Республіки), працював над створенням обчислювальних машин для управління виробничими процесами, розробляв теорію швидкодіючих ЕОМ (Електронна обчислювальна машина). При його участі було спроектовано та збудовано цифрову машину «Київ» (1960р.), першу в СРСР машину широкого профілю «Дніпро» (1961р.) У 1962р. Обчислювальний центр був перейменований на Інститут кібернетики АН УРСР. Під керівництвом В.Глушкова була укладена та видана українською мовою перша у світі «Енциклопедія кібернетики».

Олег Антонов головний конструктор Київського авіаційного заводу, при його участі було випущено в 1960р. турбогвинтовий літак АН-24, який став найчастіше використовуватися для пасажирських перевезень в СРСР. У 1966р. на Київському авіаційному заводі освоїли випуск літака «Антей» (конструктор О.Антонов). В листопаді 1965р. підписав листа до ЦК КП України та ЦК КПРС на захист арештованих дисидентів.

Валерій Марченко - український журналіст-дисидент, обдарований перекладач зі східних та європейських мов. У 1973 р. за кілька своїх неопублікованих есе на захист рідної мови, отримав вирок: 5 років таборів та 2 роки заслання. Після відбування терміну проживав у Києві. Тут він провадив активне листування із закордоном, писав заяви-протести і публікації для іноземних радіостанцій (Голос Америки, Радіо Свобода), звертався до різноманітних правозахисних і релігійних організацій. 1984 р. засуджений вдруге. В ув'язненні В.Марченко помер (хворів на рак нирок).

Сергій Параджанов – вірменський та український кінорежисер. Один із засновників українського поетичного кіно. Екранізація п'єси М.Коцюбинського «Тіні забутих предків» (1964р.), принесла йому всесвітню славу і визнання. Фільми, що були далекі від проголошеного "соціалістичного реалізму" і нелюбів до радянської влади призвели до арешту і ув'язнення режисера терміном на 15 років .

Микола Руденко – поет, засновник Української Гельсінської групи (1976р.), автор численних збірок поезій і повістей (поема «Хрест» про голод 1933р.). Засуджений у 1977р., під тиском громадськості звільнений у 1988р. Перебував в еміграції. У 1992р. повернувся в Україну.

Ліна Костенко – активна учасниця руху «шістдесятників», автор поетичних збірок «Проміння землі», «Вітрила», «Мандрівки серця». За роман у віршах «Маруся Чурай» поетеса у 1987р. удостоєна Шевченківської премії. У 2010р. вийшов перший її прозовий роман «Записки українського самашедшого».

Василь Стус – один з активних учасників акції протесту у вересні 1965р. в кінотеатрі «Україна» в Києві, за що був виключений з аспірантури Інституту літератури ім. Т.Шевченка АН УРСР. У 1970р. за кордоном вийшла його збірка поезій «Зимові дерева», через два роки був засуджений за «антирадянську агітацію». У 1980р. отримав новий термін, помер в ув'язненні.

В'ячеслав Чорновіл у 1967р. підготував збірку «Лихо з розуму», яку відзначено премією міжнародної журналістики. За це був заарештований і засуджений до 3 років суворого режиму. У 1970р. розпочинає видання самвидавського журналу «Український вісник». У 1980р. знову засуджений за «антирадянську агітацію». За часів незалежної України – лідер Народного Руху, згодом голова партії Народний Рух України. Загинув в автокатастрофі у березні 1999р.

Петро Шелест в роки «відлиги» очолював ЦК КПУ (1963р.), перебуваючи на посаді неодноразово дискутував про співвідношення національного та інтернаціонального, вступаючи у суперечки з Л.Брежнєвим (часи «застою»). У 1972р. був звільнений із посади першого секретаря ЦК КПУ (Центральний Комітет Комуністичної партії України). У 1970р. опублікував книгу «Україна наша радянська», за що його було звинувачено у неправильному висвітленні минулого України, в ідеалізації періоду козаччини.

Володимир Щербицький із 1972р. після усунення П.Шелеста, став першим секретарем ЦК КПУ (Центральний Комітет Комуністичної партії України). Оцінка діяльності в Україні Щербицького неоднозначна. З одного боку, посилилась русифікація, продовжувались переслідування діячів українського опору, була прихована інформація про аварію на Чорнобильській АЕС. З іншого – відбувається економічний підйом, була надрукована найбільша кількість українських книг. Пішов з посади у 1989р.

Павло Загребельний український письменник у творчості якого провідною була історична тематика. Автор романів «Первоміст», «Смерть у Києві», «Євпраксія», «Роксолана», «Я Богдан», «Диво». Останній з них присвячений знаменитій Софії Київській, яка постає перед читачем у трьох часових вимірах: час спорудження храму (ХІст.); роки Другої світової війни, 1960-ті роки. Провідна тема твору – людина і мистецтво.

Микола Амосов – український лікар-хірург, під керівництвом якого у середині 1950-х років розпочалась теоретична розробка та впровадження в практику нових методів хірургічного лікування серцевих захворювань. Директор Інституту серцево-судинної хірургії. 1963 — Амосов уперше у СРСР зробив протез мітрального клапана (один із клапанів серця).

Леонід Кравчук у 1990-1991рр. голова Верховної Ради України. 1991 – 1994рр. перший Президент незалежної України. Історичною заслугою Л.Кравчука є те, що у боротьбі за незалежність України йому вдалось уникнути кровопролиття і значних потрясінь на початковому етапі державотворення.

Леонід Кучма – наприкінці 80-х років генеральний директор ВО «Південмаш»; 1992 – 1993рр. – прем'єр-міністр України. Очолював Українську спілку промисловців і підприємців. У 1994 – 2004рр. – Президент України. До позитивних сторін президентства можна віднести формування приватного сектора економіки, зміцнення власної фінансово-грошової системи, прийняття Конституції 1996р., урегулювання кордонів України. До негативних наслідків президентства можна віднести поширення корупції, формування і зміцнення тіньової економіки, створення фінансово-промислових кланів, провал інтеграційних починань до євроатлантичних структур. Це і було причиною утворення опозиційних рухів «Україна, без Кучми», партії «Фронт національного порятунку», громадського комітету «За правду».

Віктор Ющенко в 90-х роках очолював правління Національного банку України, з 1999р. по квітень 2001р. очолював Кабінет Міністрів України. У 2004р. став головою новоствореного опозиційного блоку «Наша Україна», у ході подій «помаранчевої революції» (2004р.) обраний Президентом України.

Віктор Янукович – у 2002р. прем'єр-міністр України; голова Партії регіонів (2003р.), від якої висувався кандидатом на посаду Президента України (2004р.), програв вибори В.Ющенку. У 2006р. від «антикризової коаліції» (Партія регіонів – Комуністична партія – Соціалістична партія) висунутий на посаду прем'єр-міністра, на якій був затверджений. У 2010р. був обраний Президентом України.